УДК 336.71

Сергєєва О.С.
кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету

РЕАЛІЗАЦІЯ ФУНКЦІЙ СИСТЕМИ ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

REALIZATION OF FUNCTIONS OF DEPOSIT GUARANTEE FUND'S SYSTEM IN MODERN CONDITIONS

АНОТАЦІЯ

У статті проведено ретроспективний аналіз реалізації функцій системи фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Зазначено, що ФГВФО на сучасному етапі розвитку банківської системи відіграє одну з вирішальних ролей. У результаті проведеного дослідження, автором доведено, що НБУ створенні стимули щодо повернення коштів у банківську систему. Розглянуто протидії інфляційному та девальваційному тиску на гривню Національного банку, який уживав заходи щодо збільшення внутрішньої вартості гривні. Висновки, які зроблені автором, свідчать про наявність у банків певних проблем, зокрема з ліквідністю та прибутковістю, що вкрай негативно впливає на забезпечення безперервності перебігу відтворювальних процесів банківських установ.

Ключові слова: банк, банківської системи України, фонд гарантування вкладів фізичних осіб, фінансові ресурси, вкладники.

АННОТАЦИЯ

В статье проведен ретроспективный анализ реализации функций системы фонда гарантирования вкладов физических лиц. Указано, что ФГВФЛ на современном этапе развития банковской системы играет одну из решающих ролей. В результате проведенного исследования, автором доказано, что НБУ были созданы стимулы к возвращению средств в банковскую систему. Рассмотрены противодействия инфляционному и девальвационному давления на гривну Национального банка, принимал меры по увеличению внутренней стоимости гривны. Выводы, сделанные автором свидетельствуют о наличии у банков определенных проблем, в частности с ликвидностью и доходностью, крайне негативно влияет на обеспечение непрерывности течения воспроизводственных процессов банковских учреждений.

Ключевые слова: банк, банковская система Украины, фонд гарантирования вкладов физических лиц, финансовые ресурсы, вкладчики.

ANNOTATION

In the article it is made the retrospective analysis of the realization of functions of Deposit Guarantee Fund's system (DGF). It is indicated that DGF on the current stage of development of the banking system plays one of the key roles. As the result of the study it is proved by the author that the crisis of customers' mistrust towards banks plays a crucial role in ensuring the uninterrupted functioning of the banking system. It is considered the counteraction to inflationary and devaluation pressure on the hryvnia by the National Bank of Ukraine, which took measures to increase the intrinsic value of the hryvnia. The conclusions made by the author indicate that the banks have certain problems, in particular with liquidity and profitability, which has a very negative effect on ensuring the continuity of banks' reproduction processes.

Keywords: bank, banking system of Ukraine, Deposit Guarantee Fund, financial resources, investors.

Постановка проблеми. Банківська система України протягом 2012–2016 рр. зазнала значних змін, що виражалися у пришвидшеному рості активів, капіталу, кредитів і депозитів у докризовий період, а також їх швидкому спаді під час порушення фінансової стійкості. Становлення та розвиток банківської системи тісно пов'язані з політичною та економічною ситуацією в Україні та у світі, а також зі створенням ефективного механізму управління банківською діяльністю, зі створенням системи регулювання і контролю банківських операцій. Позитивним є наявність у банківському секторі України іноземного капіталу, які мають змогу акумулювати вільні активи за ціною нижчою ринкової в Україні та видавати кредити на розвиток реального сектору економіки та поточне споживання. Криза недовіри клієнтів щодо банківських установ відіграє вирішальну роль у забезпеченні безперебійного функціонування банківської системи. Тому в найближчій перспективі вирішення цієї задачі є пріоритетним як для керівництва Національного банку України, так і для керівництва кожної окремої банківської установи. Банківський сектор стане ефективним лише тоді, коли зможе запропонувати кожному члену суспільства, незалежно від його матеріального становища, прийнятний механізм обслуговування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питання функціонування ефективної системи гарантування депозитів займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці: Г. Десмонд, Р. Келі, П. Роуз, К. Гавальд, Ж. Стуфле, К. Гейгер, Ж. Сабурен, О. Анікін, В. Виноградов, А. Вішневський, О. Бакун, С. Тігіпко, О. Іщенко, С. Аржевітін, С. Безвух, Л. Волощенко, Н. Горбач, З. Сороківська, В. Базилевич, С. Волосович, М. Алексеєнко, В. Жупанін, Т. Мазур. Незважаючи на велику кількість наявних робіт, проблеми розвитку державної системи гарантування вкладів залишаються актуальними і потребують подальшого дослідження (особливо в питанні вдосконалення системи в період сучасної фінансової кризи).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Підвищення ефективності діяльності банків є необхідною передумовою подальшого розвитку банківської системи України, а пошук шляхів її стабілізації зумовлює необхідність створення дієздатних програм та проектів.

Дії Національного банку спрямовувалися насамперед на стабілізацію банківської системи, сприяння забезпеченню безперебійного здійснення платежів та вчасного виконання зобов'язань перед вкладниками. З цією метою Національний банк України підтримував ліквідність банків як через надання нових кредитів рефінансування, так і шляхом перегляду графіків їх повернення. Були лібералізовані вимоги до формування банками обов'язкових резервів, зокрема через повне вивільнення коштів з окремого рахунку. Для створення стимулів до повернення коштів у банківську систему, протидії інфляційному та девальваційному тиску на гривню Національний банк уживав заходи щодо збільшення внутрішньої вартості гривні [1; 2].

Виклад основного матеріалу дослідження. Банківська система України перебуває у вкрай нестабільному стані. Від'ємна динаміка основних макроекономічних показників, яка свідчить про погіршення економіки, посилення недовіри до банків, висока вартість гривневого ресурсу, домінуючі девальваційні процеси призводять до зниження фінансової стабільності банків. Останнім часом спостерігається погіршення показників капіталізації банківської системи, відсутність адекватних заходів реагування НБУ на порушення банками нормативів капіталу, ліквідності, кредитних ризиків [3].

Зазначимо, що вагому роль у підтримці певного рівня довіри населення до банківської системи відіграє сформована в Україні система гарантування вкладів фізичних осіб. ФГВФО, спільно з Національним банком України, виробляє спільні заходи, спрямовані на попередження або мінімізацію потенційних ризиків у діяльності банківської системи, а також вдосконалює шляхи виведення неплатоспроможних банків із ринку.

Отже, розглянемо на рис. 1. динаміку кількості банків-учасників ФГВФО за 2014–2016 рр.

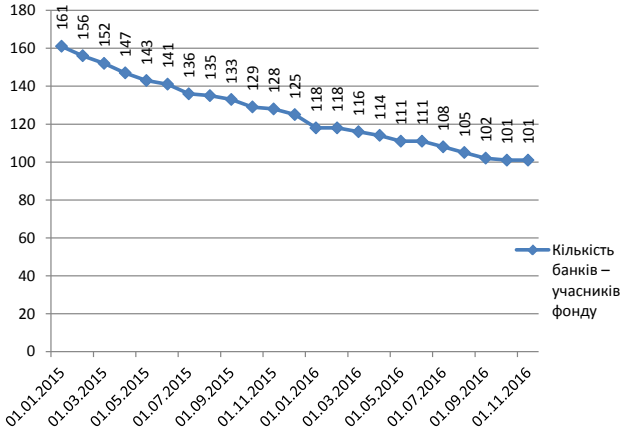

Рис. 1. Динаміка кількості банків – учасників Фонду гарантування вкладів фізичних осіб станом на початок року протягом 2014–2016 рр. (складено автором за матеріалами [4])

Як бачимо з рис. 1., станом на 01 листопада 2016 р. кількість банків-учасників ФГВФО становить 101. Тоді, як на початку 2015 р. їх було ще 161 учасник, тобто майже за два роки їх кількість скоротилась на 60 банків. Причому протягом цих двох років ми бачимо постійне зниження кількості банків. Зменшення кількості банків-учасників системи страхування депозитів негативно впливає на нарощування фінансових ресурсів ФГВФО, а точніше навпаки суттєво скорочує фінансові ресурси ФГВФО, оскільки менше банків сплачують початкових та регулярних внесків.

Зазначимо, що недостатній обсяг фінансових ресурсів суттєво скорочує можливості ФГВФО в напрямі поступового підвищення рівня страхового захисту вкладників, а значить навпаки сприяє зниженню рівня цього захисту. Проте ФГВФО може повністю відповідати за зобов'язаннями перед тією кількість банків, котрі є його учасниками.

Тепер більш детально розглянемо дані щодо вкладів фізичних осіб у ФГВФО протягом 2014–2016 рр.

Таблиця 1

Дані про вклади фізичних осіб в учасниках Фонду гарантування вкладів фізичних осіб станом на початок кварталу протягом 2014–2016 рр. (складено автором за матеріалами [4])

Дата	Сума вкладів фізичних осіб, млрд грн	Кількість вкладників, млн осіб	Середній розмір вкладу, грн	Процент покриття кількості вкладників, %
01.01.2014	402,6	47,4	8 486,0	99,4
01.04.2014	406,2	47,7	8 509,0	99,3
01.07.2014	390,9	46,6	8 393,1	99,3
01.10.2014	371,6	45,4	8 188,0	99,3
01.01.2015	382,1	46,5	8 213,0	98,7
01.04.2015	415,1	46,0	9 017,0	98,6
01.07.2015	369,5	45,2	8 172,0	98,8
01.10.2015	357,3	46,4	7 708,0	98,8
01.01.2016	362,3	44,7	8 104,0	98,8
01.04.2016	375,2	44,2	8 494,0	98,7
01.07.2016	370,3	42,8	8 650,2	98,7

Як бачимо таблиці 1 за період 2014–2016 рр. кількість вкладників у млн осіб коливається в різні періоди, а саме за 2014 р. ми бачимо то зростання, то спад кількості вкладників, а, починаючи з 2015 р., протягом 2016 р. їх кількість поступово суттєво знижується, що ще раз підтверджує дані попередньої таблиці.

Розглянемо на рис. 2. співвідношення між кількістю вкладників та сумами вкладів фізичних осіб за 2014–2016 рр.

Як видно з рис. 2. щодо суми вкладів фізичних осіб, то на 01.07.2016 р. вона становить 370,30 млрд грн. Протягом аналізованого періоду вона також коливається в різні періоди часу і тут не можливо визначити однозначної тенденції щодо її скорочення або збільшення. Так, найбільша сума вкладів спостерігаєть-

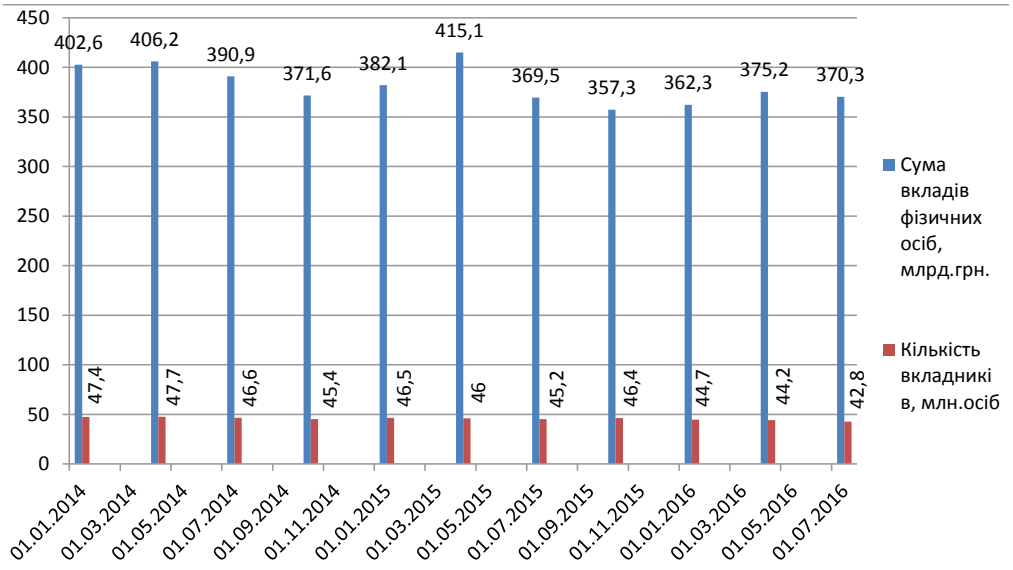

Рис. 2. Дані про вклади фізичних осіб в учасниках Фонду гарантування вкладів фізичних осіб станом на початок кварталу протягом 2014–2016 рр. (складено автором за матеріалами [4])

ся на 01.04.2015 р. – 415,1 млрд грн, а найменша вже на 01.10.2015 р. – 357,3 млрд грн, тобто спостерігаємо суттєве зниження. Середній розмір вкладу 8586 грн на 01.01.2014 р. до 8650,2 грн на 01.07.2016 р. Найбільший середній розмір вкладу спостерігався знову ж таки на 01.04.2015 р. – 9017 грн, а найменший на 01.10.2015 р. – 7708 грн. Рівень покриття кількості вкладників коливається від 98 до 99%.

На рис. 3. проаналізуємо динаміку фінансових ресурсів ФГВФО за 2014–2016 рр.

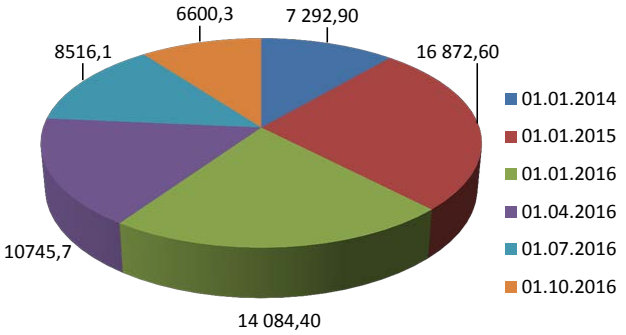

Рис. 3. Динаміка фінансових ресурсів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб станом на початок року за 2014–2016 рр., млн грн (складено автором за матеріалами [4])

Як видно на рис. 3. фінансові ресурси фонду приймають різні значення. Так, найбільшу суму вони складали на початок року на 01.01.2016 р. – 14084,40 млн грн, а найменшу зараз – на 01.10.2016 р. – 6600,3 млн грн, що знову ж таки підтверджує зменшення кількості банків – учасників фонду і зменшення коштів, котрі вони вносять у ФГВФО як внески. Крім того, це свідчить про відсутність коштів у ФГВФО, оскільки за незначний проміжок часу збанкрутіли занадто багато банків, вкладникам яких ФГВФО виплачує компенсації.

Розглянемо кошти, за плановані кошторисом та їх фактичне використання ФГВФО у 2016 р.

Таблиця 2

Кошторисні витрати Фонду гарантування вкладів фізичних осіб за 10 місяців 2016 р. (складено автором за матеріалами [4])

Дата	Кошторис (тис. грн)	Використання коштів	
		в тис. грн	у %
01.03.2016	299499,2	25166,7	8,4
01.07.2016	330768,4	88747,2	26,8
01.08.2016	330768,4	106042,6	32,1
01.09.2016	330768,4	122188,5	36,9
01.10.2016	330768,4	143473,1	43,4

Національний банк України також дбає про наповнення коштами ФГВФО. Згідно з вимогами чинного законодавства НБУ щорічно перераховує кошти в розмірі 25% вд перевищення кошторисних доходів над кошторисними витратами, але не менше 1 млрд грн, на поповнення коштів ФГВФО та капіталізацію банків. Крім того, відповідно до Закону України «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» Національним банком України затверджені механізми додаткового рефінансування ФГВФО.

Розглянемо кошторисні витрати Фонду гарантування вкладів фізичних осіб за 10 місяців 2016 р. (рис. 4.)

Як видно з рисунків 4 та 5 співвідношення запланованих кошторисом коштів та фактично використаних ФГВФО досить незначне. Ми бачимо, що не на всі дати 2016 р. є дані щодо використання коштів, проте виходячи з тих місяців, що є ми спостерігаємо тенденцію до збільшення відсотка використання.

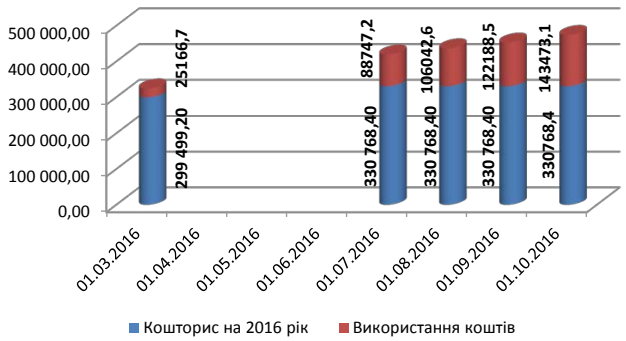

Рис. 4. Кошторисні витрати Фонду гарантування вкладів фізичних осіб за 10 місяців 2016 р., тис. грн (складено автором за матеріалами [4])

Так, якщо на 01.03.2016 р. цей показник становив лише 8,4%, то на 01.10.2016 р. вже 43,4%, що свідчить про збільшення використання коштів ФГВФО. Проте це є негативною динамікою, оскільки свідчить про збільшення кількості збанкрутілих банків і у зв'язку з цим, збільшення потреби відшкодування коштів вкладникам неплатоспроможних банків Фондом.

Тепер перейдемо безпосередньо до аналізу розмірів тих коштів, котрі були виплачені ФГВФО вкладникам неплатоспроможних банків у 2016 р. (рис. 5.).

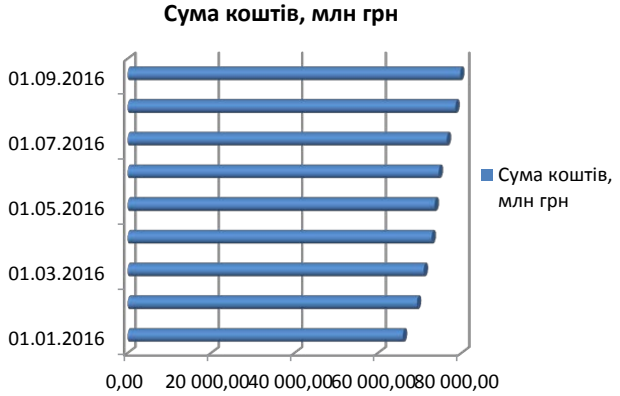

Рис. 5. Кошти, що виплачені Фондом гарантування вкладів вкладникам неплатоспроможних банків за 3 квартали 2016 р., млн грн (складено автором за матеріалами [4])

Слід зазначити, що протягом перших трьох кварталів 2016 р. бачимо тенденцію до збільшення виплат вкладникам неплатоспроможних банків. Так, починаючи з 01.01.2016 р., сума виплат була 65 929,8 млн грн, а на 01.09.2016 р. вона становила вже 79 649,2 млн грн. Це явище можна охарактеризувати з двох боків:

1) звичайно, негативним є взагалі сам факт наявності та збільшення неплатоспроможних банків, котрі збанкрутіли та неспроможні повернути вклади своїм клієнтам;

2) проте факт збільшення виплат ФГВФО свідчим про виконання ним своїх прямих обов'язків та підтвердженням того, що депозити українських вкладників під надійним захистом.

Висновки. Отже, узагальнення результатів проведеного дослідження сучасного стану та розвитку банківської системи України свідчать про наявність у банків певних проблем, зокрема з ліквідністю та прибутковістю, що вкрай негативно впливає на забезпечення безперервності перебігу відтворювальних процесів банківських установ і водночас обмежує їхні можливості щодо інвестування коштів в економіку країни й забезпечення в такий спосіб безперервності відтворення на всіх його стадіях. ФГВФО на сучасному етапі розвитку банківської системи відіграє одну з вирішальних ролей, оскільки саме він гарантує повернення коштів фізичним особам вкладникам і їх впевненість у збереженні їхніх коштів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Положення «Про порядок відшкодування Фондом гарантування вкладів фізичних осіб коштів за вкладами фізичних осіб», затверджене рішенням адміністративної ради Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 12.02.2002 № 2 (із змінами та доповненнями) // Офіційний Вісник України. – 2002. – № 11. – Ст. 546.
2. Свечкіна А. Розвиток системи страхування депозитів в Україні: досвід розвинених країн та використання його у вітчизняній практиці / А. Свечкіна, Ю. Мохова // Економічні науки. Фінанси та банківська справа. – 2010. – № 1. – С. 145– 149.
3. Коваленко В., Сергєєва О. Фінансовий контролінг та специфіка його використання в управлінні грошовими потоками банків / В. Коваленко, О. Сергєєва // Фінанси України. – 2015. – № 9. – С. 96– 109.
4. Офіційний сайт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fg.gov.ua.
5. Звєряков М. Управління фінансовою стійкістю банків: підручник / М. Звєряков, В. Коваленко, О. Сергєєва. – Одеса: Видавництво «Атлант», 2013.